

Blå Kors arbeider med og for mennesker som strever med å mestre hverdagen. Vi retter oss spesielt mot dem som på grunn av egen eller andres rus eller spillavhengighet er i en vanskelig livssituasjon. Vi jobber med forebyggende tiltak, spesielt mot barn og unge, samt behandling og oppfølging etter behandling. Som ideell aktør har Blå Kors har i over hundre år gjort en viktig innsats for å hjelpe personer som er direkte eller indirekte rammet.

Blå Kors hørings svar på NOU 2020: 7

Verdier og ansvar — Det etiske rammeverket for Statens Pensjonsfond utland

Blå Kors takker for anledningen til å la seg høre i forbindelse med utredningen fra utvalget med mandat å vurdere de etiske retningslinjene for Statens Pensjonsfond utland (SPU), *NOU 2020: 7 Verdier og ansvar — Det etiske rammeverket for Statens Pensjonsfond utland*.

Generelle kommentarer

Overordnet mener Blå Kors at det er svært viktig med et etisk rammeverk for Statens Pensjonsfond utland og ønsker bred offentlig gjennomgang av retningslinjene velkommen. Gode etiske retningslinjer og en konsekvent bruk av disse er en viktig del av Statens Pensjonsfond utlands samfunnsansvar. Nå har det regjeringsoppnevnte etikuttvalget levert sin rapport om hvordan Oljefondets penger kan investeres mer etisk. Vi støtter utvalgets generelle anbefaling om flere tiltak for å styrke arbeidet med de etiske retningslinjene. Dette vil omfatte at nye kriterier eller temaer kommer til, og et økt samspill for bedre samlet virkemiddelbruk. Blå Kors er derimot sterkt uenige i utvalgets vurderinger av *alkohol*.

I et felles innspill til etikuttvalget for Statens Pensjonsfond utland i november 2019, påpeker Blå Kors at kunnskapsgrunnlaget for alkohol som en etisk problematisk investering har økt de siste årene når det gjelder (i) forskning på skader fra alkohol, (ii) målsettinger identifisert i nasjonale og internasjonale politiske rammeverk og (iii) hvordan store selskaper i sektoren opererer i nye markeder. Disse tre overordnede punktene gjengis i korte trekk i utvalgets rapport (s. 148) under 'Forslag til nye kriterier'. Utvalget anerkjenner at alkohol er et produkt med problematiske sider, men det mener likevel at det ikke er tilsvarende argumenter for å innføre et produktbasert kriterium for alkohol som for tobakk.

Da Finansdepartementet evaluerte de etiske retningslinjene i 2008 og 2009, jf. St.meld. nr. 20 (2008–2009) som førte til utelukkning av tobakk omtalte de tobakk som 'et produkt som skiller seg ut ved at det kan føre til alvorlig helseskade når det blir anvendt i tråd med forutsetningene for normal bruk' (s. 22).¹

Blå Kors fastholder at alkohol må vurderes som et helseskadelig produkt på lik linje med

¹ [St.meld. nr. 20 \(2008–2009\) Om forvaltningen av Statens pensjonsfond 2008](#)

tobakk. Som en konsekvens bør produktet derfor utelukkes fra Statens Pensjonsfond utlands investeringer. Blå Kors sitt standpunkt redegjøres for under to hovedpunkter, med henvisning til konklusjonene i rapporten som omhandler alkohol.

Den globale folkehelsen

Alkohol- og narkotikabruk er blant de viktigste risikofaktorene for helsetap og tidlig død i store deler av verden.² I 2016 var 2,8 millioner dødsfall direkte relatert til alkoholbruk ifølge Verdens helseorganisasjon.³ Etikuttvalget skriver i utredning at de er *'innforstått med at misbruk av alkohol har svært uheldige konsekvenser, både for misbrukerne selv, for nærstående og for samfunnet'* (s. 175). Her referer utvalget til misbruk av alkohol, og med denne formuleringen anerkjennes det ikke at all bruk av alkohol har uheldige konsekvenser. Ifølge Kreftforeningen viser nyere forskning derimot til at det finnes ingen nedre grense for risiko av alkoholbruk uten å øke kreftrisikoen. Det er ingen skarpe skiller mellom bruk og skadelig bruk. Det betyr at for konsumentens helse er altså de negative helsekonsekvensene ikke bare knyttet til misbruk av alkohol som utvalget indikerer i rapporten⁴.

Fra et globalt folkehelseperspektiv er inntaket av alkohol den tredje ledende risikofaktoren for dårlig global helse. Alkoholrelaterte helseskader rammer ulikt. Selv om mennesker med lavere sosioøkonomisk bakgrunn drikker mindre, så opplever de større skaderisiko enn andre grupper. Dette kalles for alkoholskade paradokset. Disse skadene inkluderer tap av inntekt, vold, stigmatisering, oppløsning i familie og ikke minst helseskader som dødelighet, dårligere helse og tap av sunne leveår. Rusmiddelrelaterte helseskader er derfor sosialt skjevfordelte, og mennesker med lavere utdanning og/eller dårligere økonomi er mer utsatt enn andre selv om de konsumerer færre antall liter alkohol.⁵

Forebygging

Delmål 3.5 av FNs bærekraftsmål er en tydelig global forpliktelse om å styrke forebygging og behandling av misbruk, blant annet av narkotiske stoffer og skadelig bruk av alkohol. Å forebygge handler om å hindre at rusproblemer oppstår og utvikler seg. En generell reduksjon av omsetningen av alkohol som forbruksvare er det virkemidlet som vil ha størst effekt. Når vi vet at inntaket av alkohol utgjør en større skade for fattige land med en befolkning med lavere sosioøkonomisk status, blir forebygging desto viktigere. Derfor gjelder det å begrense de samfunnsmessige kostnadene av alkoholbruk, og det er mer kostnadseffektivt å forebygge enn å reparere menneskelig og økonomiske skader i ettertid. Blå Kors mener at Statens Pensjonsfond utlands investeringer undergraver global forebyggende innsats mot alkoholrelaterte skader ved å opprettholde investeringene i alkohol.

Pårørende

Videre ønsker Blå Kors å belyse hvordan alkohol har store negative konsekvenser for pårørende, familier og samfunnet - spesielt i det globale sør. En rapport fra 2019 viser hvordan alkohol forårsaker mange helseproblemer og sosiale utfordringer for kvinner, unge og barn i middel- og lavinntektsland. Rapporten oppsummerer at eget og andres alkoholinntak har negative konsekvenser når det gjelder

² Lim S.S., Vos T., Flaxman A.D., Danaei G., Shibuya K., Adair-Rohani H., m.fl. (2013). A comparative risk assessment of burden of disease and injury attributable to 67 risk factors and risk factor clusters in 21 regions, 1990–2010: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2010. *The Lancet*;380 (9859):2224-60

Muller, L. og Clausen, T. 2018. [Alcohol and Global Health](#) Oslo: FORUT & SERAF

⁴ Kreftforeningen 2020. [Alkohol og kreft](#)

⁵ Muller, L. og Clausen, T. 2018. [Alcohol and Global Health](#) Oslo: FORUT & SERAF

finansielle muligheter for kvinner og barn, vold i nære relasjoner og at det svekker kvinner og barns rettigheter for helse, trygghet og utdanning.⁶

Behandling

Behandling og ettervern (oppfølging etter behandling) er viktige fokusområder for Blå Kors, og vi har førstehåndserfaring fra vårt globale bistandsarbeid med at behandlingsmulighetene i sør er svært begrenset. Å øke kunnskap om alkohol, de negative helseeffektene og behandlingsmetoder er viktig for å redusere stigma i samfunnet knyttet til mennesker med rusproblemer. Dette kan være avgjørende for enkeltpersoner og familier til å søke hjelp og ikke minst å oppdage behovet for hjelpetiltak. I fattige land finnes det begrenset med behandlingstilbud, og det er derfor svært problematisk at Statens Pensjonsfond utland bidrar til å øke antallet ubehandlede alkoholproblemer – i strid med delmål 3.5 av FNs bærekraftsmål.

Felles verdigrunnlag

De etiske retningslinjene for Statens Pensjonsfond utland ble etablert i 2004 på grunnlag av Graverutvalgets utredning NOU 2003: 22 *Forvaltning for fremtiden*. Utvalget var delt i spørsmålet om utelukkelsen av tobakk, og det var først etter Finansdepartementet gjennomførte en bred evaluering av de etiske retningslinjene at tobakk ble innført som et nytt produktkriterium i 2009. Etiklutvalget konkluderer med at det er viktig å holde fast ved at et produktkriterium er et kraftig virkemiddel 'som bør begrenses til særlige tilfeller hvor man kan anse at det eksisterer et klart felles verdigrunnlag i den norske befolkning' (s. 175). Utvalget peker på at den internasjonale konvensjonen mot tobakk og nasjonal innstramming av røykeloven var avgjørende for å ekskludere tobakk fra Statens Pensjonsfond utland i 2009, og det konkluderer med at det ikke finnes et tilsvarende verdigrunnlag som uttrykker en nasjonal konsensus for å innføre et produktbasert kriterium for alkohol som det ble innført for tobakk (s. 176).

Blå Kors ønsker derfor å belyse en rekke nasjonale og internasjonale endringer som tilsier det motsatte, altså at det er bred nasjonal politisk konsensus om ruspolitikk som også gjelder globale forhold.

I Norge har vi tatt alkohol på alvor med ansvarlig og solidarisk alkoholpolitikk, der vi blant annet har lovregulering, lisensordninger, aldersgrense og reklameforbud som viktige virkemidler. Helse- og omsorgsdepartementet er i gang med arbeidet med en nasjonal alkoholstrategi for 2020-2025. Et av målene er å redusere alkoholforbruket i befolkningen med minst 10 prosent innen 2025 sammenliknet med 2010.⁷ Norge har vært en sentral aktør i det globale helsepolitiske arbeidet. Dette gjelder også utformingen av Verdens helseorganisasjons globale alkoholstrategi i 2010 og i verdenssamfunnets oppfølging av utfordringene knyttet til ikke-smittsomme sykdommer, der alkohol er identifisert som en av risikofaktorene.

Norge er det også første landet i verden som har lansert en strategi for å bekjempe ikke-smittsomme sykdommer i utviklingsland. I den nye strategien «*Bedre helse, bedre liv Innsats i norsk utviklingspolitikk for å bekjempe ikke-smittsomme sykdommer, 2020-2029*» er skadelig bruk av alkohol identifisert som en av risikofaktorene. Videre har også Norge forpliktet seg til å jobbe mot å nå FNs

⁶ Laslett, A.-M. og Cook, M. (2019). [Alcohol's Impact on the Rights of Women and Children in the Global South](#). Victoria: Centre for Alcohol Policy Research, La Trobe University

⁷ Regjeringen (2020). [Arbeid med nasjonal alkoholstrategi 2020-2025 – invitasjon til å gi innspill](#)

bærekraftsmål innen 2030. Reduksjon av alkoholbruk er også en av målsetningene i FNs bærekraftsmål, nærmere bestemt i delmål 3.5 *'Styrke forebygging og behandling av misbruk, blant annet av narkotiske stoffer og skadelig bruk av alkohol'*. Alkohol er en risikofaktor for å ikke nå en rekke av FNs bærekraftsmål. Det gjelder både mål 3 om god helse, mål 4 om god utdanning, mål 5 om likestilling mellom kjønnene og mål 10 om mindre ulikhet.

Konklusjon

Statens Pensjonsfond utland har en rekke investeringer i alkoholindustrien, til en verdi av nær 116 milliarder kroner. Samtidig støtter Norge aktivt opp om FNs bærekraftsmål, inkludert helsemålene, og ønsker å bidra til å nå disse. Alkohol utgjør både et helse- og samfunnsproblem, og vi vil ikke nå FNs bærekraftsmål ved å fortsette å investere i en industri som utgjør en direkte trussel mot den globale folkehelsen.

Blå Kors mener derfor at våre pensjonspenger ikke skal investeres i en industri som jobber for å unngå at land i sør skal ha samme solidariske ruspolitikk som Norge.